

THE CATEGORIES OF THE EPITHET IN THE POETRY OF AL. PHILIPPIDE

Gabriela Crăciun (Buican)

PhD Student, University of Pitești

Abstract: The paper focuses on the categories of the epithet in Alexandru Philippide's poetry. They are investigated in keeping with the grammatical connections and the aesthetic values. Therefore, the paper targets the grammatical and aesthetic categories of the epithet. Epithets are classified and supported by examples, while there is made a connection between their usage and the epoch guarding over Philippide's poetry.

Keywords: epithet, stereotypes, style, language, Philippide

Alexandru A. Philippide își croiește poetica cu instrumente expresive, uzitând felurite mijloace stilistice în lumina redării acesteia.

Sorginta produsului poetic este gândul creatorului, putând fi reperat în cadrul figurilor stilistice ce împânzesc poezia. Iubitor de frumos, Philippide transpune în lirica sa mijloace stilistice variate, menite să contureze stări, trăiri, simțiri în paginile volumelor. Poetul, practicant al esteticii frumosului, cât și a urâtului, reușește să aducă atmosfera instalată printre stanțe tot mai aproape de percepția receptorului.

Introducerea cititorului în esența poeziei, pe un plan adiacent gândirii poetului, se realizează cel mai bine prin intermediul epitetului, căci „epitetul este unul dintre cele mai potrivite pentru a pune în lumină puterea de observație și de reprezentare a scriitorului, direcția gândirii și a imaginației lui, sentimentele și impulsii care îl stăpânesc mai cu dinadinsul și care precizează atitudinea lui față de lume și societate”¹.

Epitetul reprezintă calea de accesoriere a poeziei în vederea atingerii frumosului, așa cum se întâmplă în poeziile de început ale lui Philippide, dar și calea de configurare a esteticii urâtului, aceasta dezvăluindu-se în corpusul slovelor din poeziile târzii.

Figură stilistică complexă, epitetul a stârnit confuzii de-a lungul timpului în rândul lingviștilor, întrucât în încercarea de a-l defini, aceștia s-au lovit de rezultate lacunare, de definiții prea limitate pentru semnificația cu care este investit. Inițial, aceasta s-a rezumat la valoarea adjectivului în funcție de atribut. Însă, „din rândul epitetelor fac deci parte nu numai adjectivele, dar și toate acele părți de cuvânt sau de fraze care determină substantivele și verbele prin însușiri înregistrate de fantezia și sensibilitatea cititorului, adică prin însușiri estetice”².

Astfel, se poate face discrepanța între atribute cu valori estetice și atribute naturale care contribuie la compunerea unei imagini reale. Acestea din urmă nu dobândesc calitatea de epitet, întrucât, prin semantismul propus nu fac decât să sublinieze, să contureze mai pronunțat o imagine materială prin calități și atribute ce îi aparțin deja.

¹ Tudor Vianu, *Probleme de stil și artă literară*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, p.

² Idem, *Studii de stilistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968, p. 145.

Prin limitarea spectrului însușirilor atribuite unor determinați, se restrânge spațiul de definire al epitetului, ajungându-se astfel la o caracterizare mai compactă a acestuia. Tudor Vianu delimitează o categorie ce nu ar trebui confundată cu categoria epitetului: „Nu sînt epitete determinările care întocmesc, împreună cu determinatele lor, unități indisolubile, ca în exemplele: *cușme frigiene, salcie plîngătoare, covor persan, pînză de păianjen, repaos de veci, înger de pază*, etc. Îndepărtarea oricăreia dintre determinările care însoțesc aceste substantive, împuținează sau chiar modifică noțiunea exprimată prin acestea din urmă”.³ În această situație se regăsesc: *raze crepusculare* (I, 11), *trandafiri agățători* (I, 223), *hidre veninoase* (I, 217) etc. Aceste atribute nu devin epitete, întrucât substantivele ce le însoțesc nu se pot lipsi de acestea, împreună constituind elemente unitare. Razele *crepusculare* nu sunt aceleași cu razele solare perfect vizibile în timpul zilei. Razele crepusculare apar după asfințitul soarelui, fiind astfel slab luminate. Trandafirii *agățători* sunt un soi de trandafiri care se întind pe ziduri, pe garduri sau pe orice suport adiacent. Atributul *agățători* nu poate fi înlăturat căci determină o categorie aparte de trandafiri, neavând nicio implicație estetică.

Pe de altă parte, există determinări ce doar întăresc natural obiectul în cauză, neoferindu-i nicio valoare estetică. Întâlnim, la Philippide, atribute precum: *lînă moale* (I, 18), *cer albastru* (I, 218), *argintii cămăși de zale* (I, 225), *cer senin* (I, 29), *copaci stufoși* (I, 29), *nopti senine* (I, 29) etc. Lâna este *moale* prin definiție. Este părul moale ce acoperă corpul animalelor. Prin extragerea acestei însușiri, am rămâne cu materia lănoasă, despre care știm deja că are o textură moale. Astfel, atributul *moale* nu induce niciun efect stilistic, ci doar subliniază caracterul structural al lânii. Neavând încărcătură stilistică, acest atribut nu se ridică la statutul de epitet. Cerul este un spațiu cosmic populat de aștri, iar culoarea *albastru* îi este definitorie. Atribuindu-i cerului această culoare, pe care el o deține deja, Philippide încearcă să contureze o atmosferă care să fie vizibilă, imaginabilă în planul receptării. Nici cămășile de zale nu sunt stilizate poetic, culoarea argintiu fiind singura culoare cunoscută pentru această componentă de armură de război. Celelalte atribute exemplificate mai sus sunt adăugate pentru a întregi contextul poetic, pentru a crea o atmosferă propice mesajului transmis. Cerul este *senin* și nu înnorat, copacii sunt *stufoși* și nu săraci, noptile sunt *senine* și nu înnorate. Aici apare o delimitare, cu siguranță, însă însușirile sunt doar niște auxiliare în descrierea spațiului. Niciuna dintre ele nu trimite la alte semnificații decât cele de bază. Prin urmare, nici aceste atribute nu intră în categoria epitetului.

Luând în considerare substratul estetic și transformările semantice pe care le produce, epitetul nu este doar o însușire pe care o adaugi în aria nominalului ori a verbalului, ci constituie „acea parte de vorbire sau de frază care determină, în lucrurile sau acțiunile exprimate printr-un substantiv sau verb însușirile lor estetice, adică acelea care pun în lumină felul în care le vede sau le simte scriitorul și care au un răcnet în fantezia și sensibilitatea cititorului”⁴.

Alexandru Philippide utilizează, cu mare frecvență, categoria epitetului. Aplicând metoda statistică, putem observa că nici măcar o poezie nu este lipsită de această figură de stil. Mai mult decât atât, sunt poeziile în care apar și 20 de epitete.

O clasificare corectă a epitelor implică atât observarea structurilor gramaticale, cât și a raporturile estetice pe care acestea le impun. Epitetul este o figură de stil „pe jumătate gramaticală (epitetul este în fond un atribut), pe jumătate retorică, gata să-și aproprieze forma altor figure, din cauza caracterului nespecific al manierei de a valoriza sensul figurat”⁵.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, pp. 145-146.

⁵ G. Duda, *Analiza textului literar*, București, 2000, pp. 69-70.

I. CATEGORIILE GRAMATICALE ALE EPITETULUI

Epitetele apar în poezie încadrate în diverse contexte gramaticale, funcționând stilistic în fiecare dintre acestea. Epitetul pavoazează discursul liric acompaniind atât substantivul, cât și verbul în demersul său estetic. Totodată, locul acestei figuri de stil în frază și conexiunile estetice pe care le generează la nivel sintactic constituie o categorie gramaticală aparte a epitetului.

1. Epitetele substantivelor

Dintre toate categoriile de epitete, epitetele substantivelor sunt cele care prevalează în poezie. După contextul gramatical în care apar, putem vorbi despre câteva subcategorii semnificative ale epitetelor substantivelor: atributul adjectival, epitetul substantiv în cazul Acuzativ și epitetul substantiv în cazul Genitiv.

a) Atributul adjectival.

Cel mai adesea, epitetele substantivelor îndeplinesc funcția de atribut adjectival. Foarte frecvente, cuprinzând toate vârstele creației lui Philippide, sunt **epitetele antepuse**: *vasta lui ruină* (I, 3), *mute melodii, tremurătoarea rază, străvezia strună* (I, 9), *înmărmurite valuri* (I, 10), *biet surîs* (I, 11), *străvezii aripi*, (I, 14), *albe pene, alb menestrel, albe sărutări, sprinten crin, alb fuior, albă despletire* (I, 18), *vechi amurg* (I, 20), *veșted vis* (I, 27), *albastre mînăstiri, albe baiadere, adînci firide* (I, 28), *bătrînul soare* (I, 37), *vînat zbor, bronzate pere* (I, 41), *vînat vioi* (I, 42), *schilodite brațe* (I, 44), *vînat trup* (I, 47), *biet copac, vînat giulgi* (I, 48), *limpedele trup, bătrînii brazi* (I, 51), *fugarnic vînt, -ncremenite unde, moartele ecouri* (I, 64), *sentimentalele suspine, sărman parfum* (I, 66), *sărmane clopote* (I, 72), *înmărmurita liniște* (I, 74), *bătrînul și hodorogitul vînt* (75), *vechiul lui avînt* (I, 76), *străvechi suspine* (I, 80), *vineți dinți, tînguitorul glas, alba lor dojană* (I, 85), *biet Hamlet* (I, 87), *străvechiul vaiet* (I, 88), *biete armuri* (I, 168), *antice manuscripte* (I, 263) etc.

Cele mai frecvente epitete antepuse sunt cele cromatice, insistându-se asupra albului și vînatului. Cele două culori sunt oarecum antitetice atunci când sunt atribuite sistemului anatomic uman, albul fiind culoarea purității sau a purificării, reprezentând astfel omul mîntuit, neatins de diformitățile pămîntești, în timp ce vînatul ține de jertfă, fiind o culoare morbidă (*vînat trup, vineți dinți, vînat giulgi*). Frecvența acestor epitete în poziție antepusă substantivului subliniază pendularea dintre viață și moarte, dintre ceresc și pămîntesc, dintre eternitate și efemeritate.

Cu o frecvență asemănătoare întâlnim și epitete antepuse referitoare la timp, la longevitate: *străvechi suspine, vechi amurg, vechiul lui avînt, veșted vis, bătrînul și hodorogitul vînt, bătrînii brazi, bătrînul soare, antice manuscripte, străvechiul vaiet* etc. Tot în contextul poeziei philippidiene, regăsim des epitete antepuse de compătimire a naturii bolnave aidoma sufletului poetului: *sărman parfum, sărmane clopote, biet copac, biet Hamlet, biete armuri* etc. Este de notat permanenta relaționare a epitetului cu tematica poeziei.

Plasate în fața substantivului, prin procedeul inversiunii, epitetele devin mai pregnante, căpătând mai multă expresivitate și mai multă forță stilistică. Grație utilizării epitetelor antepuse, stilul descriptiv este mai bine conturat. Înșușirile atribuite substantivelor sunt puse în lumină în defavoarea substantivelor care le însoțesc. De altfel, dacă epitetele ar fi fost poziționate după substantivele determinate, atunci accentul ar fi fost pus pe categoria nominală. Philippide a antepus epitetele, așa cum se întâmpla la contemporanii săi englezi, pentru a da poeziei un aer descriptiv, pentru a atrage atenția asupra însușirilor naturii și ale ființei umane. În ton cu tematica liricii sale, și anume condiția umană, poetul creează, prin

intermediul epitetelor antepuse, un efect stilistic, în care cuvintele rezonează cu dilemele umanului.

Nu la fel de frecvente ca epitele antepuse sunt și epitele precedate de articolul adjectival: *visul meu cel lung* (I, 116), *viața mea cea plină* (I, 114).

b) Epitetul-substantiv în cazul Acuzativ

Cu o frecvență ușor mai redusă decât epitele cu funcție de atribut adjectival, epitele-substantiv în cazul Acuzativ se regăsesc în toată poezia lui Alexandru Philippide, însă sunt notabil mai rare în ultima perioadă a creației sale. Acestea apar precedate de prepozițiile *de* și *în*. Epitele introduse prin prepoziția *de* abundă: *stâlpi de flăcări, îndemnul tău de aur și lumină* (I, 3), *lac de fulgi* (I, 10), *lacrimi de întuneric* (I, 12), *peceți de aur* (I, 13), *umerii de marmură* (I, 14), *lac de lână, dezmierdări de gheață* (I, 18), *stafie de soare* (I, 23), *haina lor de gheață* (I, 28), *lacrimile-i de smarald* (I, 30), *giulgiul lui de iarbă* (I, 32), *ghimpi de aur* (I, 41), *lună de lămâie* (I, 42), *giulgi de scrum* (I, 48), *glugă de lumină* (I, 51), *mantii de bronz, clipe de lumină* (I, 71), *dîre lungi de sînge* (I, 76), *hohote de-aramă* (I, 90), *stînci de aur* (I, 91), *drugi de aur* (I, 94), *zeu de lut* (I, 96), *flori de soare* (I, 110), *munți de-ntunecime* (I, 192) etc.

În epitele mai sus exemplificate, sunt notabile clase semantice redundante, clase ce se regăsesc în opoziție cu altele. Philippide nu gândește doar în alb sau negru, ambele sunt lumi pe care și le apropie în poezie. Griul este culoarea pe care și-o construiește atunci când nicio lume nu-l satisface. Sunt două lumi într-una pe care le îmbină, le separă sau le abandonează. În această categorie de epitețe, putem observa două mari clase semantice, din care derivă lanțuri sinonimice: lumina și întunericul. Epitele care ilustrează categoria luminii sunt: *glugă de lumină, clipe de lumină, îndemnul tău de aur și lumină*, însă extinzând aria semantică la generatorii de lumină și strălucire, observăm că există și alte epitețe care se înscriu în aceeași clasă: *stafie de soare, flori de soare, ghimpi de aur, peceți de aur, drugii de aur, lună de lămâie, hohote de-aramă, mantii de bronz etc. Soarele este sursa luminii, iar metalele aurii precum aurul, arama, bronzul au o anume strălucire. Prin culoarea și strălucirea lor, acestea sunt generatori de lumină la scară redusă.*

Epitețe precum *lac de fulgi, lac de lână* trimit tot la lumină, metaforic vorbind. Atât fulgii cât și lâna sunt de culoarea alb, culoare a cărei simbolistică este legată de purificare, de mântuire și, prin asociere, de lumină.

Pe planul celălalt se află *întunericul*, cu epitele care îl accentuează: *lacrimi de întuneric, munți de-ntunecime*. În aceeași categorie semantică intră și epitele care arată întunericul prin asociere cu senzorialul. Răceala, gheața sunt produse ale întunericului: *dezmierdări de gheață, haina lor de gheață, umerii de marmură etc.*

Epitele-substantiv precedate de prepoziția *în* sunt foarte rare: *cer în zdrențe* (I, 24), *văzduhu-n zdrențe* (I, 49), *trena încîlcită-n spini* (I, 62), *curcubeie destrămate-n soare* (I, 91), *vorbe călite-n ideal* (I, 170), *azur muiat în soare* (I, 261) etc.

c) Epitetul-substantiv în cazul Genitiv

Epitetul funcționează estetic și ca substantiv în cazul Genitiv: „Întrucît exprimă ideea posesiunii, genitivul substantivelor poate determina alt substantiv, deoarece punînd în lumină într-un obiect legătura lui de apartenență cu altul sau existent lui în sfera altuia, îl determină în același fel ca prin mijlocirea unui adjectiv”⁶. Epitetul exprimat prin substantiv în cazul Genitiv apare mai rar în poezia lui Alexandru A. Philippide: *aurul nădejzii* (I, 4), *muzica surâsurilor* (I, 9), *pulberea tăcerilor* (I, 157), *sclipirea stelelor* (I, 273) ș.a. Aceste epitețe par simple posesii, însă prin răsturnarea esenței semantice, descoperim că *aurul nădejzii* este, de

⁶ Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968, p. 148.

fapt, *nădejdea aurită*. Epitetul din *muzica surâsurilor* poate fi înlocuit cu un adjectiv: *surâsuri muzicale*. *Pulberea tăcerilor* devine recognoscibilă prin aceeași conversiune gramaticală urmată de o reordonare a termenilor: *tăcerile spulberate/ distruse*. Epitetul substantival în Genitiv, *sclipirea (sclipirea stelelor)* poate fi înlocuit cu adjectivul *sclipitoare (stele sclipitoare)*. Rolul stilistic al acestui tip de epitet este acela de a sublinia că însușirea este potențată, preluând categoria gramaticală a determinatului și ajungând să îl posede în plan semantic. Philippide nu utilizează acest tip de epitet într-un spectru prea mare al creației sale.

2. Epitetul verbului

Epitetul verbului reliefează însușiri deosebite ale acțiunii verbului. Acesta se exprimă cel mai adesea prin adverbe și locuțiuni adverbiale. Epitetul adverbial apare cu o frecvență sporită în poezia lui Philippide: *melodios s-așterne* (I, 9), *domol îmi varsă* (I, 17), *curge lung* (I, 19), *geme depărtat și mult* (I, 24), *le dezmiardă domol* (I, 44), *trece-n noapte ciung* (I, 44), *clipesc în vatră blînd* (I, 46), *răsună crunt, se deapănă mărunț, îngenunchează mohorît, se clatină răzleț* (I, 48), *pășește strîmb* (I, 49), *sorbi adînc și larg* (I, 53), *tremurător s-agață* (I, 56), *atîrnă greu* (I, 59), *fluid se desfășoară* (I, 63), *străpung vioi* (I, 109), *gonind cotropitoare* (I, 142), *trecea domoală* (I, 211), *se năapustesc năprasnic* (I, 214), *se răsfața domol* (I, 233) etc. De notat este ocurența epitetelor ce țin de diformități, de anomalii la nivelul acțiunilor (*pășește strîmb, trece-n noapte ciung, geme depărtat și mult, atîrnă greu*) sau de indicatori psihologici (*îngenunchează mohorît, tremurător s-agață, gonind cotropitoare*). Stângăcia în săvârșirea acțiunilor vizate devine complementară, în poezie, cu normalitatea, cu dexteritatea. Acestea sunt surprinse în epitete precum: *melodios s-așterne, se deapănă mărunț, fluid se desfășoară, străpung vioi, le dezmiardă domol, trecea domoală, se răsfața domol, clipesc în vatră blînd etc.* Epitetul adverbial este, prin definiție, exprimat prin adverb, iar adverbul este provenit din adjectiv în mai toate structurile de acest tip din creația lui Philippide.

Locuțiunile adverbiale care funcționează ca epitete sunt mai rare, dar nu absente: *șerpuind cu lenevie* (I, 9), *cu glas neîntrerupt/ Psalmodiază* (I, 43), *în cîrlionți de sunet se destramă* (I, 51), *curge-n adieri domoale* (I, 56), *bolborosind în galbene spirale, șopotind în stropi* (I, 122), *cu nepăsare răpunem* (I, 298) ș. a.

3. Epitetul în frază

a) Apoziția

Apoziția poate să aibă valoare de epitet atunci când este exprimată printr-un adjectiv sau un substantiv cu valoare adjectivală și determină un substantiv, un nume. Epitetele apoziționale sunt relativ reduse în lirica lui Philippide, având o pregnanță mai mare în ultima parte a creației sale, mai exact în *Monolog în Babilon: Prieten vechi al meu din Delta, neostenit navigator* (I, 229), *Învingători de hidre veninoase, Săgetători și Herculi și Persei* (I, 217) *omul, uzurpator flecar* (I, 213), *rotund și gras, molatec și bunduc,/ făptura lui gălbuie...* (I, 122), *lumînarea, nară de lumină* (I, 15), *Paharnic alb, Crin blînd* (I, 17). Apoziția are funcție metalingvistică, iar epitetul-apoziție are efectul stilistic de a pune emfază asupra însușirii, ca element definitoriu al unei persoane/idei/obiect etc.

b) Predicatul verbal cu operator complex

Predicatul verbal cu operator complex poate să se alăture, la nivel estetic, categoriei epitetului. Numele predicativ este cel mai frecvent exprimat printr-un adjectiv. Este și cazul numelor predicative cu valoare de epitet din lirica philippidiană. Mergând după modelul lingvistic rusesc, turcesc și maghiar, în care subiectului îi este alăturat numele predicativ în mod direct, prin omiterea verbului copulativ (tr. *Hayat Güzel= Viața e frumoasă*) teoreticienii români au încadrat predicatul verbal cu operator complex în clasa elementelor gramaticale ce pot avea valoarea stilistică de epitet. În poezia lui Philippide întâlnim destule exemple de

acest tip: *draperiile sînt pline* (I, 10), *inima mi-e arsă* (I, 17), *mi-e sufletul de vechi amurguri plin* (I, 19), *mi-e bolnav cugetul, mi-s serile pustii, mi-s nopțile adînci* (I, 25), *văzduhu-i cenușiu* (I, 44), *e-atît de vesel cerul* (I, 52) etc.

c) Sintaxa și valoarea ei stilistică

În interiorul frazei, există chiar și propoziții ce funcționează stilistic ca epitete. Propozițiile atributive, de pildă, au aceeași valoare stilistică pe care o au și atributele în sine. Întîlnim câteva exemple la Philippide: *secretul alb pe care crinii/ În sufletul lor fraged îl ascund* (I, 33), *un biet păstor ce paște boii Papei* (I, 40), *rug de struguri,/ Pe care arde-o lună de lămîie* (I, 42), *nebunii care-ntr-una urlă* (I, 72) ș. a.

Având în vedere toate categoriile gramaticale ale epitetului, categorii mai sus menționate, putem conchide că Philippide este un utilizator fidel al epitetului. Cu excepția epitetului gerunzial de care se lipsește în poezia sa, poetul culege epitete din toate categoriile gramaticale. Frecvența ridicată a epitetelor antepuse, dar și a epitetelor substantivale în cazul Acuzativ subliniază o estetizare intenționată. Scopul poetului nu este acela de a crea un decor uzitând epitete, ci acela de a concentra atenția receptării asupra însușirilor deosebite a căror forță stilistică poate submina categoria nominalului. La epitetele antepuse, e de la sine înțeles, că acestea sunt puse sub emfază în defavoarea determinatului. La epitetele substantivale în Acuzativ, prepoziția *de*, care este cea mai frecventă în epitetele de acest gen la Philippide, potențează însușirea prin asocieri inedite. *Dezmierdările* sunt *de gheață*, și nu *reci*, așa cum ar fi rezultat dintr-o alăturare a substantivului și a adjectivului.

Disecarea categoriei epitetului și a claselor gramaticale ce-o găzduiesc contribuie la înțelegerea intenției stilistice a poetului și a polivalenței gândirii acestuia, polivalență exprimabilă în cuvinte prin pluralitatea de epitete și de categorii de epitete pe care o întrebunțează pe tot parcursul poeziei sale.

II. CATEGORIILE ESTETICE ALE EPITETULUI

Epitetele cunosc diferite clasificări grație scopului, frecvenței ori domeniului de aplicare:

1. După obiect (scop):

Pornind de la target-ul utilizării unui epitet, putem distinge între epitete apreciative și epitete evocative: „Epitetul exprimă deci felul viziunii sau al sensibilității scriitorului, trăsăturile senzoriale care îl izbesc mai puternic în obiectivele realității sau reacțiunea sentimentului sau voinței sale față de ele, adică felul în care poetul apreciază realitatea. Există deci epitete *evocative și apreciative*”⁷.

a) *Epitetul apreciativ*. Obiectul acestui tip de epitet este acela de a emite judecăți cu privire la valoarea unui obiect/ unei persoane/ idei. În conturarea acestora, apar epitete ce se regăsesc în perechi duale precum: bun-rău, frumos-urât, înalt-scund etc., trăsături fizice, în genere. În lirica lui Philippide, aceste epitete abundă: *noaptea noastră lungă, cer îngust și scund, vasta lui ruină* (I, 3), *suflet nou* (I, 4), *ecourile moarte* (I, 7), *somnul mătăsos, fulgi ușori* (I, 10), *vechi viori* (I, 11), *nopții oarbe* (I, 15), *mireasma ta puternică și moale, miresme moi, molatice pleoape* (I, 17), *oglinzi adînci* (I, 28), *copaci bătrîni, stufoși* (I, 29), *schilodite brațe* (I, 44), *tavanul scund, nuia strălucitoare* (I, 46), *mreje clare* (I, 110), *crini mucegăiți* (I, 100), *un bulgăr rece* (I, 92), *blestemul sterp* (I, 76), *față spîină și zbîrcită* (I, 163), *ceasul rău* (I, 126), *azurul sfînt* (I, 173), *zeului slut* (I, 219).

⁷ Ibidem, p. 153.

Philippide atribuie deseori trăsături fizice, palpabile, unor concepte abstracte (*cer îngust și scund, somnul mătășos, nopții oarbe, miresme moi, blestemul sterp* etc, amestecând astfel materia cu planuri superioare nesesizabile ochiului liber.

b) *Epitetul evocativ*. Dacă epitetul apreciativ se axează pe trăsăturile de ordin fizic, epitetul evocativ ilustrează trăsăturile de ordin moral. Și acest tip de epitet are arie largă de aplicare în poezia lui Alexandru Philippide: *biet suris, zburdalnic menestrel* (I, 12), *crin blînd* (I, 17), *biet păstor* (I, 40), *convoiul lor smerit* (I, 50), *nasul bleg* (I, 61), *zîmbetul meu trist* (I, 65), *sărman parfum* (I, 66), *tînguitorul glas* (I, 85), *țărnei iertătoare* (I, 86), *visul meu neprihănit, bieteii omeniri* (I, 92), *boii blajini* (I, 112), *vînturi indolente* (I, 155), *sufletu-nnegrit* (I, 171), *cingătoarea castă* (I, 219), *perfidu-i vers* (I, 227) etc.

Dacă în cazul epitetului apreciativ, abstractul este deseori materializat, în cazul epitetului evocativ, transferul se realizează în direcție inversă, nu dinspre abstract spre material, ci dinspre material spre abstract. Astfel, însușiri abstracte precum *blînd, blajin, sărman, neprihănit, iertător* etc. ajung să contureze lumea materială: nasul este analizat pe o scară a intelectualității (*nasul bleg*), surâsul este compătimit (*biet suris*), crinul capătă calități morale umane (*crin blînd*), reacția vîntului este investigate pînă la substratul psihologic (*vînturi indolente*), cingătoarea este trecută prin sita principiilor vremii (cingătoarea castă), iar versul este capătă valențe umane peiorative (*perfidu-i vers*).

Prin utilizarea procedurii de inversiune a valorilor, prin asocierea materiei, a naturii cu epitete morale, Alexandru Philippide dă viață naturii, cântărind-o, aidoma omului, după calitățile și fapte sale conforme sau nu cu principiile epocii. Poetul antrenează întreaga natură, în poezia sa, în lupta cu normele.

Condiția umană se aplică acum și naturii. Dacă gândirea și conștiința individului nasc dileme, controlând simțirile și faptele sale, la Philippide și natura cade în acest viciu (*vînturi indolente, țărnei iertătoare*).

Philippide, un poet desăvârșit, o voce a tuturor poezilor (prin *ars poetica* pe care o infiltrază în creațiile sale), dă voce tuturor companionilor săi din poezie. Natura primește voce, dar nu numai ea, ci și părțile anatomice umane sau sufletești.

Universul philippidian uimește prin limbaj și figure retorice. Prin intermediul acestora, eul liric își interiorizează întreaga natură, aceasta ajungând să tresalte la simțirile sale, să devină vocea poetului.

Bibliografie:

- Avrămuț, Horia, *Alexandru Philippide*, Editura Cartea Românească, București, 1984.
 Duda, G., *Analiza textului literar*, Editura Humanitas, București, 2000.
 Gibescu, George, *Alexandru Philippide*, Editura Albatros, București, 1985.
 Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, Editura Științifică, București, 1991
 Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București, 1972.
 Philippide, Alexandru, *Scrieri*, vol I, Editura Minerva, București, 1976.
 Vianu, Tudor, *Probleme de stil și artă literară*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954.
 Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968